

ТЕРМІНОПОНЯТТЯ ПРАВА І НЕПРАВА У ПРАКТИЧНІЙ ТА ТЕОРЕТИЧНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

І. Вживання у вітчизняному законодавстві правопоняттєвої термінології як тенденція його розвитку

Актуальність проблеми, окресленої в назві запропонованої статті, засвідчується, зокрема, тим, що в сучасному українському законодавстві спостерігається помітна тенденція більш інтенсивного використання різноманітних іменників та прикметників, похідних від слів, коренем яких є «прав». Ідеться, зокрема, про такі слова, як-от: «право» (ст. 5, 13, 14, 23, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 46, 57, 59, 63, 70, 72, 76, 86, 90, 93, 103, 105, 106, 115, 140 Конституції України); «правосуддя» (ст. 34, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 136 Конституції України); «неправосудний вирок» (ч. 4 ст. 62 Конституції України); «неправомірні угоди, «неправомірне використання» (ст. 30, 32, 33 Господарського кодексу України); «неправомірні дії» (ст. 451 Цивільного процесуального кодексу України); «неправомірна вигода» (ст. 172⁹⁻¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення); «неправомірна вигода» (ст. 8, 96³, 96⁶, 96⁷, 96¹⁰, 160, 354, 364, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369², 369³, 370 Кримінального кодексу України); «неправосудний вирок» (ст. 375 Кримінального кодексу України); «неправомірні рішення, дії чи бездіяльність» (ст. 21 Податковий кодекс України). Оскільки ж такі термінопоняття мають безпосередньо використовуватись у юридично-регулятивній практиці, а також з огляду на відомий із давніх-давен і донині плюралізм праворозуміння,

* Петро Мойсейович Рабінович, завідувач Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, академік НАПрН України, професор кафедри теорії та філософії права, Львівський національний університет імені Івана Франка.

Petro Rabinovych, Head of the Lviv Laboratory of Human Rights, Research Institute of State Building and Local Government of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Professor at the Department of Theory and Philosophy of Law, Ivan Franko National University of Lviv.

e-mail: rmpetro2009@gmail.com

Павло Романович Мирцало, молодший науковий співробітник Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України.

Pavlo Myrtsalo, Junior Researcher at the Lviv Laboratory of Human Rights, Research Institute of State Building and Local Government of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine.

e-mail: pavlomyrtsalo@gmail.com

неминуче виникає потреба в офіційному роз'ясненні, тлумаченні того чи іншого з наведених термінопонять. Така праворегулятивна потреба була задоволена, наприклад, аутентичним тлумаченням Верховної Ради України, яку було здійснено одночасно із включенням до Кримінального кодексу України ст. 364¹, у якій було вжито термінопоняття «неправомірна вигода».

В усіх наведених випадках неминуче виникатиме таке запитання: чи наведені терміни є синонімами до прикметників законне, незаконне й аналогічних ним? Чи, навпаки, у наведених вище прикладах ідеться про якийсь інше – змістовно відмінне від законного/незаконного – явище?

Тож якщо схилитися до першої відповіді, виникає запитання: навіщо, задля чого до називання одного й того ж самого явища було застосовано різні терміни (слова, прикметники)? Чи не вбачатиметься в цьому порушення правил юридичної техніки законотворчості (причому навіть у межах однієї галузі права)? Яскравим прикладом такого порушення може послугувати згадана вище законодавча дефініція термінопоняття «неправомірна вигода». Згідно з цією дефініцією під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. Отож тут чітко простежується ототожнення неправомірних дій з їх незаконністю, адже саме закон у цьому випадку зазначено як, так би мовити, точку відліку, емпіричний критерій кваліфікації поведінки як неправомірної.

Проте якщо ж підтримувати другу з можливих відповідей, тоді це в черговий раз виводить на загальну проблему праворозуміння. А вона, як відомо, – вкотре наголошено – ніколи не мала, нині не має і, вважаємо, ніколи не матиме односмысленного, уніфікованого розв'язання...

Так чи інакше, викладене дає підставу зробити висновок про те, що, так би мовити, «праворозумінне» терміновживання все ширше запроваджується, вплітається у вітчизняну законодавчу тканину. Отже, можна сказати, відбувається своєрідна експансія проблематики праворозуміння у юридичне регулювання суспільних відносин. (І в цьому, до речі, можна вбачати один із переконливих проявів практико-прикладної значущості цієї проблематики, а відтак – і необхідності її ґрунтовного вивчення в юридичних навчальних закладах – насамперед у курсах загальної теорії права, а також філософії права).

II. Проблемність так званого інтегрального праворозуміння

Останніми роками в науковій літературі помітно почастишали пропозиції сконструювати так зване інтегральне праворозуміння. На думку прихильників такої позиції, це начебто дасть можливість припинити традиційну нескінченну дискусію між представниками так званих природного і позитивістського праворозуміння. (Синонімами «інтегрального» праворозуміння можуть

вважатися використовувани ще з початку ХХ століття такі терміни, як «комплексне»,¹ «синтетичне»,² «інтегративне»³ та ін.).

Що ж стосується «футурологічного» питання, чи вдасться коли-небудь досягти однозначного праворозуміння, то серед відповідей на нього зустрічаються навіть протилежні, взаємовиключні. Одні схильні відповідати на це питання ствердно (особливо прихильники так званого інтегрального праворозуміння), а інші – заперечливо.

Ми підтримуємо другий підхід. Оскільки існування будь-якого людського суспільства супроводжують (і, цілком вірогідно, уже завжди будуть супроводжувати) потреби та гносеологічні фактори, то плюралізм праворозуміння і надалі буде постійно притаманний чиїсь правовій свідомості, у тому числі й такому її прояву, як юридична наука. І хоча в ній, особливо останнім часом, почастишали спроби сконструювати уніфіковане «інтегральне» праворозуміння, однак привертає увагу те, що й серед авторів таких спроб воно не стає однозначним. Принаймні на сьогоднішній день щодо обговорюваної проблеми чітко простежується, можна сказати, плюралізм інтегральності.

Разом із тим слід мати на увазі, що всередині кожного з традиційних, класичних типів праворозуміння цілком можливі і часто практикуються плюралістичні інтерпретації на основі приєднання чи до позитивістського (включаючи його легістські, соціологічні або психологічні різновиди), чи до неопозитивістського «стрижня» праворозуміння тих чи інших додаткових ознак. (При цьому в логіко-граматичній структурі відповідних дефініцій загального поняття права такий «стрижень» фіксується певним іменником, а додаткові ознаки – прикметниками). Інакше кажучи, у рамках кожного з двох основних типів праворозуміння саме така «інтегральність» практикується досить часто.⁴

Що ж стосується, так би мовити, загального розуміння права, то його смислова плюралістичність, диверсифікованість була, є і, гадаємо, завжди буде його нездоланною, непереборною властивістю.

Взагалі кажучи, в історії світової правової думки приклади інтегрального праворозуміння зустрічаються значно раніше, ніж було запущено в науковий обіг поняття про нього. До прикладу, у дефініції загального поняття права, викладеній у 1848 р. німецькими суспільствознавцями К. Марксом та Ф. Енгельсом, стверджувалося, що зазначене термінопоняття відображає піднесену до закону (властивість *державно-вольова*,

¹ Niklas Luhmann, *Ausdifferenzierung des Recht* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1999), 129.

² Александр Яценко, *Философия права Владимира Соловьева. Теория федерализма. Опыт синтетической теории права и государства* (Санкт-Петербург: Алетейя, 1999), 58.

³ Jerome Hall, "Integrative Jurisprudence," in *Interpretation of Modern Legal Philosophies. Essay in Honor of Rosco Pound*, ed. Paul Sayre (New York: Oxford, 1947), 313–31.

⁴ *Некласическая философия права: вопросы и ответы*, ред. Алексея Стовы (Харьков: Библиотека международного журнала «Проблемы философии права», 2013), 18.

юридична) волю (як явище колективної психіки, тобто властивість психологічна) домінуючого, панівного у суспільстві соціально-економічного класу (вказівка на антропо-соціального суб'єкта – носія цієї волі, тобто властивість соціально-суб'єктна), зміст якої зумовлений насамперед його матеріальними умовами життя (тобто зазначаються суто соціологічні чинники змісту і спрямованості такої волі).⁵ Отже, у наведеній дефініції, як бачимо, змістовно інтегровано юридико-позитивістський, психологічний і соціологічний підходи до загального праворозуміння.

Нещодавнім прикладом дефініції загального поняття «право», яке може претендувати на інтегральність, може послугувати, скажімо, визначення поняття права, викладене в одному з новітніх вітчизняних підручників з загальної теорії права. Згідно з цією дефініцією право – це норми, які визначають межі свободи учасників соціальної комунікації шляхом визнання їх суб'єктами права (носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків), реалізація яких уможливує існування суспільства та спирається на підтримку держави.⁶ Певна перевага наведеної інтерпретації вбачається, як видається, передовсім у тому, що автор не обмежився лише абстрактним декларуванням означеного варіанта праворозуміння, а запропонував досить змістовний його різновид.

Однак не можна не помітити, що наведене вище визначення поняття права досить жорстко прив'язане до державного забезпечення як до його необхідної складової. То чи не дисонує таке правоуявлення, по-перше, з позицією деяких співавторів цього підручника,⁷ згідно з якою явище права, взагалі кажучи, виникає раніше, ніж держава? А по-друге, з викладеною в розділі XXIV позицією, згідно з якою, крім державно-похідного (державно-забезпечувального) права, існує ще й інше, так зване природне право (природні права людини). Стосовно ж останніх цілком слушно відзначено, що їхнє виникнення та зміст не залежать від законів держави, від її волевиявлення.⁸ Проте автор дефініції природних прав людини все ж таки включив до неї і таку їх властивість, як необхідність гарантування державою.⁹

Безперечно, певною перевагою наведеної дефініції загального поняття права можна вважати використання в ній сучасної актуальної термінології, яка нерідко культивується нині в рамках обговорюваної проблематики. Ця обставина начебто зближує між собою представників такого підходу. Проте з іншого боку, не можна не помітити, що в деяких випадках така термінологія є не більше, аніж мовним «перевдяганням» тих явищ, які, так чи інакше, брались до уваги і попередніми дослідниками. Наприклад, одним із методологічних підходів, який останнім часом активно претендує на новітність, деякі вчені називають підхід «комунікативний».

⁵ Карл Маркс і Фрідріх Енгельс, *Маніфест комуністичної партії* (Київ: Вперед, 2010), 55.

⁶ Олександр Петришин, ред. *Загальна теорія права*. Підручник (Харків: Право, 2020), 75.

⁷ Там само, 28.

⁸ Там само, 456.

⁹ Там само.

Відповідний термін – «соціальна комунікація» – використано, як бачимо, і в обговорюваній дефініції. Адже не викликає сумнівів, що термінопоняття «соціальна комунікація» є синонімом до таких слів, як-от: перемовини, спілкування, дискусії, контакти, стосунки, зв'язки, відносини тощо.

У спеціальній філософії, соціології, а також у загальній теорії та філософії права інтерпретація явища права (та й відповідного поняття про нього) саме як певного виду суспільних відносин була досить відомою ще задовго до виникнення «комунікативістського» напрямку. (Згадаймо, для прикладу, вміщене у «Капіталі» К. Маркса твердження про те, що ринкові відносини між продавцем і покупцем є власне правовими – навіть незалежно від того, закріплені вони в законі чи ні).

Отже, хоча сучасне комунікативне праворозуміння, ясна річ, і дозволило дещо конкретизувати, модифікувати, доповнити класичну соціолого-позитивістську інтерпретацію явища права, однак воно цілком «вписується» в її змістовний обсяг. Тож тут ми маємо справу з такою методою, можна сказати, маскування соціальної сутності права, яку колись (ще в 1995 р.) у вітчизняній літературі було названо «термінологічною мімікрією».¹⁰

У такому разі чи не стосується обговорювана загальна дефініція тільки одного різновиду правоявищ – юридико-позитивістського (державно-вольового), а не всіх можливих його різновидів?

III. Категорія неправа як поняттєве відлуння проблеми праворозуміння

Одним з аспектів загальної проблеми праворозуміння є змістовне вирізнення, так би мовити, феномену антипода явища права, тобто явища *неправа*. Актуальність розв'язання цього практично значущого завдання ілюструється, зокрема, тим, що, наприклад, у чинному Кримінальному кодексі України прикметники на кшталт неправомірний, неправомірне, неправомірний, неправомірні вживаються майже шістдесят разів! Тому, зокрема, видається цілком виправданим проведення в Харкові 18–19 вересня 2020 р. Всеукраїнського круглого столу на тему «Право та неправо».

Є майже очевидним, що задля того, аби зрозуміти, яке саме явище відображається термінопоняттям «неправо», належить досить чітко уявляти, яке ж явище відображається, так би мовити, первинною – вихідною – категорією «право». Під час минулорічного круглого столу в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого одним із співавторів цієї статті було зроблено спробу обґрунтувати відповідь на останнє питання.¹¹ Ще раз зауважимо лише те, що, взагалі кажучи, така відповідь ніколи не була, не є та, гадемо, не зможе бути однозначною.

¹⁰ Петро Рабінович, «Методологія правознавства: проблеми плюралізації», *Вісник Академії правових наук України* 3 (1995): 81–88.

¹¹ Петро Рабінович, «Правовість антропосоціальних явищ: філософські засади ідентифікації», *Філософія права і загальна теорія права* 1 (2019): 32–40, <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2019.1.186433>.

Звідси неминуче випливає і висновок про те, що й інтерпретація різними суб'єктами соціально неоднорідного суспільства термінопоняття «неправо» теж не може бути уніфікованою, однаковою.

Які непрості проблеми у юридичному регулюванні породжує така ситуація, можна переконатись, аналізуючи, наприклад, реакцію Конституційного Суду України на конституційне подання групи народних депутатів України стосовно невідповідності Конституції України положення ст. 375 Кримінального кодексу України, яка передбачала можливість притягнення судді до кримінальної відповідальності за постановлення «завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». Характеризуючи цю реакцію, нагадаємо, що Конституційний Суд України у своєму рішенні від 11 червня 2020 р. визнав, що наведене положення справді є неконституційним і, отже, має бути вилученим з юридичного регулювання. Аргументуючи це рішення, Конституційний Суд України послався на те, що, зокрема: а) формулювання цієї статті допускає можливості зловживання органами досудового розслідування, внаслідок чого втрачається юридична визначеність ясності, однозначності змісту норми при її застосуванні; б) обговорюване положення створює можливість офіційної оцінки судового рішення несудовими органами (слідчим, прокурором), що суперечить конституційному принципу розподілу влади.

Видається прикметним, що на згадане рішення Конституційного Суду України майже половина з тих суддів, які брали участь у розгляді цієї справи, висловили окремі думки, у яких піддали ґрунтовній критиці наведені аргументи Суду. Не вдаючись до конкретного аналізу кожної з таких думок, констатуємо плюралістичність інтерпретації першої частини складного слова «неправосудний» різними суддями Конституційного Суду України. Пояснюємо її соціально-природною неоднomanітністю, тлумаченням будь-яких оціночно-правових понять різними суб'єктами суспільства у процесі юридичного регулювання відносин між останніми.

Окремо слід звернути увагу також на мовно-логічний аспект означеного питання. Ідеться, зокрема, про те, що вирази «неправо» і «не право» не є односмисловими. У першому випадку йдеться про таке явище, яке піддається співставленню, порівнянню з правом і виявляється (за його соціальною сутністю, соціальним призначенням, спрямуванням, роллю) таким, яке так чи інакше є його протилежністю, запереченням, тобто є, так би мовити, антиправом, протиправом (або, іншими словами, порушенням права, правопорушенням). У другому ж випадку йдеться про таке явище, яке взагалі не може порівнюватися, співвимірюватися, співставлятися з «правом», оскільки належить до якісно інакших, специфічних феноменів, соціальних регуляторів (скажімо, до релігії, моралі, суспільної психології, громадської думки).

У першому випадку ми маємо справу з руйнацією, деструкцією, ігноруванням того явища, яке відображається термінопоняттям «право», – найчастіше так званого позитивного права, формальними джерелами якого слугують письмові нормативні чи індивідуальні юридичні акти насамперед органів публічної влади (тут радше за все

маються на увазі такі – юридично неправомірні – фізичні дії, які зазвичай тягнуть за собою юридичну відповідальність, установлену державою). У рамках обговорюваної теми таке явище пропонувалося називати не «неправом», а «антиправом».¹²

У другому ж випадку має бути названо те чи інше явище, яке відмежовується, відокремлюється, відрізняється від явища права, тобто перебуває поза його межами, поза його соціальним простором (наприклад, релігія, мораль, суто технічні чи, скажімо, біологічні правила, закономірності тощо).

Так чи інакше, не з'ясувавши попередньо означених щойно питань, не маючи відповідей на них, навряд чи можливо переконливо обґрунтувати інтерпретацію поняття «неправо». І що найменше один висновок може бути зараз сформульований, виходячи з тих аргументів, які вже доводилося висловлювати неодноразово: інтерпретації «неправа» та способів і критеріїв його вирізнання можливі не менш плюралістичні, аніж і розуміння самого термінопоняття «право». Основні причини ж плюралізму праворозуміння – соціальні та гносеологічні – уже доводилося схарактеризувати не раз.¹³

© П. Рабінович і П. Мирцало, 2020

Bibliography

- Hall, Jerome. "Integrative Jurisprudence." In *Interpretation of Modern Legal Philosophies. Essay in Honor of Rosco Pound*, edited by Paul Sayre, 313–31. New York: Oxford, 1947.
- Luhmann, Niklas. *Ausdifferenzierung des Recht*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1999.
- Marx, Karl, and Friedrich Engels. *Manifesto of the Communist Party*. Kyiv: Vpered, 2010 (in Ukrainian).
- Nekrasov, A. "Right. Anti-right. Pre-right." *Yuridicheskij vestnik* 2 (2007): 4–11 (in Russian).
- Non-classical Philosophy of Law: Questions and Answers*, edited by Aleksey Stovba. Kharkiv: Biblioteka mezhdunarodnogo zhurnala "Problemy filosofii prava", 2013 (in Russian).
- Petryshyn, Oleksandr, ed. *General Theory of Law*. Textbook. Kharkiv: Pravo, 2020 (in Ukrainian).
- Philosophy of Law. Tutorial*: in 5 parts. Part 1–2. Philosophy of Law as a Science. Epistemology of Law. Lviv: Galytskyi Drukar, 2014 (in Ukrainian).
- Rabinovich, Petro. "Methodology of Jurisprudence: Problems of Pluralization." *Visnik Akademiyi pravovih nauk Ukrainy* 3 (1995): 81–88 (in Ukrainian).
- Rabinovich, Petro. "Legality of the Anthro-Social Phenomena: Philosophical Grounds of Identification." *Filosofija prava i zagal'na teoriya prava* 1 (2019): 32–40. <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2019.1.186433> (in Ukrainian).
- Yashchenko, Aleksandr. *Philosophy of Law of Vladimir Solovyov. The Theory of Federalism. Experience of the Synthetic Theory of Law and State*. Saint-Petersburg: Aleteia, 1999 (in Russian).
- Constitution of Ukraine (1996).

¹² А. Некрасов, "Право. Антиправо. Предправо," *Юридический вестник* 2 (2007): 6.

¹³ *Філософія права*. Навчальний посібник: у 5 ч. Ч. 1–2. Філософія права як наука. Гносеологія права (Львів: Галицький друкар, 2014).

Civil Procedure Code of Ukraine (2004).

Criminal Code of Ukraine (2001).

Tax Code of Ukraine (2011).

The Code of Ukraine on Administrative Offences (1984).

The Commercial Code of Ukraine (2003).

Петро Рабінович і Павло Мирцало. Термінопоняття права і неправу у практичній та теоретичній юриспруденції

Анотація. У статті досліджуються деякі сучасні тенденції розвитку вітчизняного законодавства, а також загальнотеоретичного праворозуміння. Однією з них є помітне поширення в законодавчих актах України тих термінів, які мають прямиий вихід на проблему праворозуміння, ідеться, скажімо, про такі слова, як: «право», «правосуддя», «неправосудний вирок», «неправомірні угоди», «неправомірне використання», «неправомірні дії», «неправомірна вигода». Оскільки ж такі термінопоняття мають безпосередньо використовуватись у юридично-регулятивній практиці, а також з огляду на відомий із давніх-давен і донині плюралізм праворозуміння, неминуче виникає потреба в офіційному роз'ясненні, тлумаченні того чи іншого з наведених термінопонять.

В усіх наведених випадках неминуче виникатиме таке запитання: чи наведені терміни є синонімами до прикметників законне, незаконне й аналогічних ним? Чи, навпаки, у наведених вище прикладах йдеться про якесь інше – змістовно відмінне від законного / незаконного – явище? Якщо схилитися до першої відповіді, виникає запитання: навіщо, задля чого до називання одного й того ж самого явища було застосовано різні терміни? Якщо ж підтримувати другу з можливих відповідей, тоді це безпосередньо виводить на проблему праворозуміння.

Одним з аспектів загальної проблеми праворозуміння є змістовне вирізнення, так би мовити, феномену антипода явища права, тобто явища неправу. Актуальність розв'язання цього практично значущого завдання ілюструється, зокрема, тим, що, наприклад, у чинному Кримінальному кодексі України прикметники на кшталт неправомірний, неправомірне, неправомірний, неправомірні живаються майже шістьдесят разів!

Які непрості проблеми у юридичному регулюванні породжує така ситуація, можна переконали, аналізуючи, наприклад, реакцію Конституційного Суду України стосовно невідповідності Конституції України положення ст. 375 Кримінального кодексу України. Аргументуючи це рішення, Конституційний Суд України послався на те, що, зокрема: а) формулювання цієї статті допускає можливість зловживання органами досудового розслідування, внаслідок чого втрачається юридична визначеність ясності, однозначності змісту норми при її застосуванні; б) обговорюване положення створює можливість офіційної оцінки судового рішення несудовими органами, що суперечить конституційному принципу розподілу влади.

Видається прикметним, що на згадане рішення Конституційного Суду України майже половина з тих суддів, які брали участь у розгляді цієї справи, висловили окремі думки, у яких піддали ґрунтовній критиці наведені аргументи Суду. Не вдаючись до конкретного аналізу кожної з таких думок, констатуємо плюралістичність інтерпретації першої частини складного слова «неправосудний» різними суддями Конституційного Суду України. Пояснюємо її соціально-природною неоднomanітністю, тлумаченням будь-яких оціночно-правових понять різними суб'єктами суспільства у процесі юридичного регулювання відносин між останніми.

Ключові слова: праворозуміння; право; правосудне; правомірне; неправосудне; неправомірне.

Петр Рабинович и Павел Мырцало. Терминопонятие права и неправа в практической и теоретической юриспруденции

Аннотация. В статье исследуются некоторые современные тенденции развития отечественного законодательства, а также общетеоретического правопонимания. Одной из них является заметное распространение в законодательных актах Украины тех терминов, которые имеют выход на проблему правопонимания, речь идет, например, о таких словах как: «право», «правосудие», «неправосудный приговор», «неправомерное соглашение», «неправомерное использование», «неправомерные действия», «неправомерная выгода». Поскольку такие терминопонятия должны непосредственно использоваться в юридическо-регулятивной практике, а также учитывая известный с давних времен и по сей день плюрализм правопонимания, неизбежно возникает потребность в официальном объяснении, толковании того или иного из приведенных терминопонятий.

Во всех приведенных случаях неизбежно будет возникать такой вопрос: являются ли приведенные термины синонимами к прилагательным законное, незаконное и к аналогичным им? Или, наоборот, в приведенных выше примерах речь идет о каком-то другом – содержательно отличном от законного / незаконного – явлении? Если склоняться к первому ответу, возникает вопрос: зачем, для чего к называнию одного и того же самого явления были использованы разные термины? Если же поддерживать второй из возможных ответов, тогда это непосредственно выводит к проблеме правопонимания.

Одним из аспектов общей проблемы правопонимания есть содержательное выделение, так сказать, феномена антипода явления права, то есть явления неправа. Актуальность решения этого практически значимого задания иллюстрируется, в частности, тем, что, например, в действующем Уголовном кодексе Украины прилагательные вроде неправомерная, неправомерное, неправомерный, неправомерные употребляются почти шестьдесят раз!

Какие непростые проблемы в юридическом регулировании порождает такая ситуация, можно убедиться, анализируя, например, реакцию Конституционного Суда Украины относительно несоответствия Конституции Украины положения ст. 375 Уголовного кодекса Украины. Аргументируя это решение, Конституционный Суд Украины сослался на то, что, в частности: а) формулировка этой статьи допускает возможности злоупотребления органами досудебного расследования, в связи с чем теряется юридическая определенность ясности, однозначности содержания нормы при ее применении; б) обсуждаемое положение создает возможность официальной оценки судебного решения несудебными органами, что противоречит принципу распределения власти.

Кажется примечательным, что на упомянутое решение Конституционного Суда Украины почти половина из тех судей, которые принимали участие в рассмотрении этого дела, выразили отдельные мнения, в которых подвергли основательной критике приведенные аргументы Суда. Не прибегая к конкретному анализу каждого из таких мнений, констатируем плюралистичность интерпретации первой части сложного слова «неправосудный» разными судьями Конституционного Суда Украины. Объясняем ее социально-природным неоднобразием, толкованием любых оценочно-правовых понятий различными субъектами общества в процессе юридического регулирования отношений между последними.

Ключевые слова: правопонимание; право; правосудный; правомерный; неправомерное; неправомерное.

Petro Rabinovych and Pavlo Myrtsalo. The Term Concept of Right and Unright in Practical and Theoretical Jurisprudence

Abstract. The article examines some modern trends in the development of domestic legislation, as well as general theoretical legal thinking. One of them is a noticeable spread in the legislative acts of Ukraine of those terms that have an outlet to the problem of legal understanding, for example, they talk about such words as: “right”, “justice”, “unjust sentence”, “unright agreement”, “unright use”, “unright actions”, “unright gain”. Such terminology can be directly used in legal regulatory practice, and taking into account the pluralism of legal thinking, known from ancient times to this day, inevitably there is a need for an official explanation, interpretation of one or another of the given terminological concepts.

In all the above cases, the following question will inevitably arise: the terms above are synonyms for the adjectives lawful, illegal, and are similar to them? Or, on the contrary, in the examples given above, they are talking about some other – meaningful and different – from legal / illegal – phenomenon? If we are inclined to the first answer, the question arises: for what purpose different terms were used to name the same phenomenon? If we support the second of the possible answers, then it directly leads to the problem of legal thinking.

One of the aspects of the general problem of legal thinking is the substantive allocation of the so-called phenomenon of the antipode of the phenomenon of right, – the phenomenon of unright. The urgency of solving this practically significant task is illustrated, in particular, by the fact that, for example, in the current Criminal Code of Ukraine, adjectives unright gain are used almost sixty times!

What complex of problems in legal regulation, this situation generates, can be seen by analyzing, for example, the reaction of the Constitutional Court of Ukraine regarding the inconsistency of the Constitution of Ukraine with the provisions of Art. 375 of the Criminal Code of Ukraine. Arguing this decision, the Constitutional Court of Ukraine referred to the fact that, in particular: a) formulation of this article allows possibility of abuse by the bodies of pre-trial investigation, in connection with legal clarity, unambiguity in content of the norm is lost when they are applied; b) the situation under discussion creates the possibility of an official assessment of the court decision by non-judicial bodies, which contradicts the principle of the distribution of power.

It seems remarkable that in response to the aforementioned decision of the Constitutional Court of Ukraine, almost half of those judges who took part in the consideration of this case expressed separate opinions in which they thoroughly criticized the arguments of the Court. Without resorting to a specific analysis of each of these thoughts, we state the pluralistic interpretation of the first part of the complex word “unjust” by different judges of the Constitutional Court of Ukraine. We explain it by the socially-natural heterogeneity, the interpretation of any evaluative legal concepts by various subjects of society in the process of legal regulation.

Keywords: right understanding; right; just; unright; unjust; unlawful.

Одержано/Received 16.11.2020